

**Д-р Ристо Поплазаров, ОСЛОБОДИТЕЛНИТЕ ВООРУЖЕНИ БОРБИ НА
НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ВО ПЕРИОДОТ 1850—1878, Институт за
национална историја, Скопје 1978, 399**

Во почетокот на 1978 година во издание на Институтот за национална историја излезе од печат една значајна монографија од областа на македонската историја „ОСЛОБОДИТЕЛНИТЕ ВООРУЖЕНИ БОРБИ НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ВО ПЕРИОДОТ 1850—1878“ од д-р Ристо Поплазаров.

Трудот е поделен на три глави со бројни подглави, предговор, заклучок, резиме на англиски јазик, а во прилозите се дадени кратенките, литературата на грчки јазик, регистарот на личните имиња и содржината. Монографијата содржи вкупно 399 страници.

На почетокот од книгата е поместен предговорот од страна на авторот, а веднаш потоа следува првата глава „Положбата на Македонија“, каде што е даден осврт на политиката на големите сили спрема Османската империја и нивниот интерес за Македонија. Меѓу другото, овде е даден пресек на реформите и нивниот одраз во Македонија, промените во селото и во градот, несигурноста, бедата и тортурата над македонскиот народ, унијатството, потоа политиката на трите соседни буржоазии спрема Македонија, нивните пропаганди и отпорот на македонскиот народ спрема нив.

Положбата на христијанското население, а со тоа и на македонскиот народ во тоа време била мошне тешка. Народот своето незадоволство го изразува со најразлични начини на отпор. Со цел

за подобрување положбата на широките народни маси, а под притисок на големите сили, Турција била принудена да преземе повеќе реформи, познати во историографијата под името Танзимат. Сепак, бројните ветувања за порамноправни односи на христијанското со муслиманското население останале само ветувања, кои никогаш не се оствариле, а со цел да ја задржат рајата и понатаму да ѝ остане верна на османската власт.

Во втората глава „Вооружените борби од 50-тите до средината на 70-тите години на XIX век“ е даден преглед на положбата на Македонија во времето на Кримската војна, востанието на Караташо, ајдутството како израз на народниот вооружен отпор, подготовките, плановите, заговорите и другите потфати за борба против османското владеење, и учеството на Македонците во ослободителните борби на балканските и другите народи.

Формите на оружениот отпор на македонскиот народ против турските поробувачи се различни, а меѓу нив се издвојува ајдутството, што е плод на тешката економска, општествено-политичка и национална положба на народот. Во овој период ајдутството се наоѓа во врвната фаза на својот развој и прераснува во нова воено-востаничка сила, која заедно со останатите сили на народниот отпор, настапува како организирано и организирано и раководно јадро во создавањето на слободните области и во изведувањето на бор-

бени потфати, востанички акции и востанија. Ајдутството имало голема поддршка и од народот. Вредно е да се нагласи дека македонското ајдутство одиграло значајна улога во ослободителните борби и војни не само во македонски и балкански, туку и во пошироки рамки.

Во дадениот период од посебно значење се и бројните кружоци и заговорнички групи, чијашто активност е усмерена кон национално-ослободително движење по пат на револуционерна борба. Тие вршеле и воени подготовки, купувајќи оружје, придобивајќи приврзаници и сл. За сериозноста на оваа тајна заговорничка активност сведочи и фактот дека властите повеќе пати вршеле апсења на голем број луѓе, меѓу кои биле: Димитар и Константин Миладинови, Јордан Хаџи Константинов — Џинот, Ѓорѓи Динков — Динката, Григор Прличев и др. Мнозинството од македонската преродбена интелигенција како и мнозинството од македонските народни маси биле антирежимски настроени и биле решени да земат учество во ослободителната борба. Во почетокот оваа борба се води во времето кога ниту една од балканските држави уште не била ослободена така што Македонците во дадената ситуација не можеле да сметаат на нивна помош. Меѓутоа, подоцна буржоазиите на балканските народи воделе експанзионистичка политика со што ѝ нанесувале непроценлива штета на македонската национално-ослободителна борба, а ги спречувале и прогресивните сили на балканските и вонбалканските земји да ја помогнат пра-

ведната борба за ослободување на Македонија.

Борбеноста и слободољубивоста на македонскиот народ била манифестирана и преку учеството на многу македонски доброволци во ослободителните движења и борби на соседните и други народи. Еден од првите водачи на македонско-балканската ослободителна соработка бил Димитар Караташо, кој активно учествувал и во ослободителните потфати на Гарибалди во Италија, соработувал со некои српски, албански, бугарски и грчки фактори за усогласување на ослободителните акции и за заедничко востание.

Меѓу првите македонски дејци, кои биле придобиеени за соработка во ослободителните потфати, бил прочуениот македонски ајдучки војвода Иљо Марков-Малешевски, кој од 1861 година почнал да се подготвува како раководител на планираните востанија во Македонија и во другите земји. За истата цел биле подготвувани и други македонски дејци: Ѓорѓи Пулевски, Христо Николов-Македонски, Димитар Поп Георгиев-Беровски, Јосиф Ковачев и др.

Во третата глава „Засилување на ослободителните борби во текот на Источната криза од 1875 до 1878 година“, меѓу другото се изнесени аргументирани податоци за Македонците и востаничките потфати во балканските земји, ослободително востаничките одзиви, агитации и подготовки како и револуционерните кружоци. Во продолжението на оваа глава е поместен и пообеман текст за под-

готовките, текот и одгласот на Разловечкото востание, македонските доброволци во Српско-турската војна од 1876 година, востаничките потфати и формирањето на слободни територии во Македонија во првата половина на 1878 година, како и ослободителното расположение и борбените акции во текот на војните и по нив (1877—1878).

Македонската политичка емиграција во Србија, Грција и Романија одиграла улога на групирачки фактор околу која се собирала печалбарската емиграција во тие земји и учествувала во повеќе ослободителни потфати изведени во наведените земји и во Македонија. Голем број Македонци учествувале во борбата на српскиот народ во српско-турските војни и други потфати. Македонците се солидаризирале со Босанско-херцеговското востание, а некои од нив и учествувале во него, а по тој пример се кренало и Разловечкото востание во Македонија. Помал број македонски доброволци учествувале во некои ослободителни акции организирани од романски и бугарски фактори, пред сè, во Априлското востание, потоа во Руско-турската војна и сл.

Ослободителните вооружени борби на македонскиот народ од споменатиот период претставуваат сиен излив на слободољубие и непокор и значајно борбено достигнување, кој на таков начин се вклучил во ослободителното движење

на балканските народи од тој период.

Во повеќе извори и дел од странската литература има многу тенденциозности, фалсификати и искривувања на македонската историја, а особено на македонскиот национален карактер на дејците и настаните. Во нив често се огледува големодржавната политика на присвојување на соседните буржоаски влади и големите сили спрема Македонија. Соседните буржоазии настојувале да го докажат бугарскиот, српскиот или грчкиот карактер на Македонија. Од трудот може да се заклучи дека ослободителната борба му припаѓала само на македонскиот народ чија што главна цел била ослободувањето на Македонија, иако се водела во соработка со другите балкански држави.

Ослободителните вооружени борби на македонскиот народ се водени под исклучително тешки околности, имајќи ја предвид големата заинтересираност на Османската империја, а подоцна и на соседните држави, за овие централни балкански простори, од стратешки и економски аспект.

Со публикувањето на оваа книга македонската историографија се здоби со уште еден монографски труд кој обелоденува една значајна етапа од минатото на македонскиот народ, неговиот жилав отпор и непокор и неговата непоколеблива желба за национално осамостојување.

Благој СТОИЧОВСКИ